

Sygn. akt II Ca 1847/19

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 17 czerwca 2020 r.

Sąd Okręgowy w Kielcach II Wydział Cywilny Odwoławczy

w składzie:

Przewodniczący: **Sędzia SO Cezary Klepacz (spr.)**

Sędziowie: **SO Beata Piwko**

SO Sławomir Buras

Protokolant: sekretarz sądowy Kinga Swat

po rozpoznaniu w dniu 16 czerwca 2020 r. w Kielcach na rozprawie

sprawy z powództw D. S. i E. B.

przeciwko Z. P. (1)

o zapłatę

na skutek apelacji powódek i apelacji pozwanego od wyroku Sądu Rejonowego w Pińczowie

z dnia 24 września 2019 r., sygn. akt I C 29/15

1. zmienia zaskarżony wyrok w punktach:

a) **I. (pierwszym) w ten sposób, że oddala powództwa o zapłatę kwot po 4.089,77 (cztery tysiące osiemdziesiąt dziewięć 77/100) złotych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 25 września 2019 r.;**

b) **III. (trzecim), IV. (czwartym) i V. (piątym) w całości i nakazuje pobrać na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Rejonowego w Pińczowie, tytułem kosztów sądowych:**

- od D. S. i E. B. – z roszczeń zasądzonych w punkcie I. (pierwszym) – kwoty po 482,24 (czteryście osiemdziesiąt dwa 24/100) złotych,

- od Z. P. (1) kwotę 7.072,92 (siedem tysięcy siedemdziesiąt dwa 92/100) złotych;

2. oddala apelację pozwanego w pozostałej części, a apelację powódek – w całości;

3. zasądza od D. S. i E. B. na rzecz Z. P. (1) kwoty po 1.843 (jeden tysiąc osiemset czterdzieści trzy) złote tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sygn. akt II Ca 1847/19

UZASADNIENIE

W pozwie z 10 października 2014 r. D. S. domagała się zasądzenia na jej rzecz od Z. P. (1) kwoty 74.000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia wniesienia pozwu oraz zwrotu kosztów procesu.

Tego samego dnia z takim samym żądaniem wystąpiła powódka E. B..

W uzasadnieniu obu pozwów podniesiono, że postanowieniem w sprawie o sygn. akt IX Ns 332/13 Sąd Rejonowy w Busku-Zdroju stwierdził, iż spadek po ojcu powódek A. P. na podstawie testamentu z dnia 15 czerwca 1998 r. nabył Z. P. (1), spadkodawca miał natomiast dwie córki: E. B. i D. S., a w chwili śmierci był żonaty z M. W.. W tym stanie rzeczy powódki są uprawnione do dochodzenia od spadkobiercy testamentowego należnego im zachowku.

Wskazano, że w skład spadku wchodzi gospodarstwo rolne o powierzchni 9,68 ha wraz z domem mieszkalnym i zabudowaniami gospodarczymi. W chwili otwarcia spadku w gospodarstwie tym znajdował się inwentarz żywy, zboże i sprzęt rolniczy. Ponadto spadkodawca miał oszczędności i lokaty w Banku Spółdzielczym w P. na kwotę około 50.000 zł oraz przysługiwało mu prawo do wypłaty dotacji rolniczych na kwotę ponad 9.000 zł. Powódki oceniły wartość masy spadkowej na co najmniej 444.000 zł.

Zarządzeniem z dnia 10 października 2014 r. obie sprawy zostały połączone do łącznego rozpoznania i rozstrzygnięcia.

W odpowiedzi na pozew Z. P. (1) wniósł o oddalenie powództwa i zasądzenie na jego rzecz kosztów procesu, przyznając że w skład spadku po ojcu powódek weszło gospodarstwo rolne. Zaprzeczył natomiast, by spadkodawcy przysługiwała na dzień otwarcia spadku ekspektatywa z tytułu dotacji rolniczych na kwotę 9.000 zł. Odnośnie do odsetek za zwłokę wskazał, że skoro ustalenie składu majątku spadkowego jest w sprawie sporne, a wartość tego majątku nie została przez strony uzgodniona, to odsetki, w razie uwzględnienia powództwa, będą należne od dnia wydania wyroku ustalającego wysokość zachowku.

Postanowieniem z 7 grudnia 2015 r. postępowanie w sprawie zostało zawieszono wobec niezłożenia przez powódki tytułów własności nieruchomości objętej żądaniem, a postanowieniem z 20 grudnia 2016 r. zmieniono podstawę prawną zawieszenia z art. 177 § 1 pkt 6) na art. 177 § 1 pkt 1) k.p.c., w związku z toczącą się sprawą o nabycie własności przedmiotowych nieruchomości.

Wyrokiem z 24 września 2019 r., sygn. akt I C 29/15, Sąd Rejonowy w Pińczowie zasądził od Z. P. (1) na rzecz D. S. i E. B. kwoty po 69.215,73 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 25 września 2019 r. oraz kwoty po 3.990,75 zł tytułem kosztów procesu (pkt I); oddalił powództwa w pozostałej części (pkt II); nakazał pobrać na rzecz Skarbu Państwa: od pozwanego – kwotę 6.922 zł tytułem opłaty sądowej (pkt III) i 596,17 zł tytułem pozostałych kosztów sądowych (pkt V), a od powódek – kwoty po 239 zł tytułem opłaty sądowej (pkt IV) i kwoty po 41,24 zł tytułem pozostałych kosztów sądowych (pkt V).

Sąd ten dokonał następujących ustaleń:

A. P. zmarł 26 września 2012 r., a spadek po nim, zgodnie z prawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego w Busku-Zdroju w sprawie o sygn. akt IX Ns 332/13, nabył na podstawie testamentu notarialnego z 15 kwietnia 1998 r. Z. P. (1) w całości.

Spadkodawca miał dwie córki: E. B. i D. S., a w chwili śmierci był żonaty z M. W..

Prawomocnym postanowieniem Sądu Rejonowego w Pińczowie z 28 grudnia 2017 r. sygn. akt I Ns 226/17, stwierdzono, że Z. P. (2) stała się z dniem 4 listopada 1971 r., z mocy prawa, właścicielką nieruchomości oznaczonej numerami działek: (...) o pow. 0,20 ha, (...) o pow. 1,34 ha, (...) o pow. 1,19 ha, (...) o pow. 0,87 ha, (...) o pow. 0,42 ha, (...) o pow. 0,86 ha, położonych w N. oraz działek o numerach: (...) o pow. 1,79 ha, (...) o pow. 2,54 ha, (...) o pow. 0,47 ha, położonych w S..

Umową przekazania własności i posiadania gospodarstwa rolnego, nr (...), sporządzoną w dniu 15 maja 1980 r. przed Zastępcą Naczelnika Miasta i Gminy w P. Z. P. (2) przekazała synowi A. P. wszystkie te działki.

Małżeństwo spadkodawcy z M. W. zostało zawarte w dniu 21 lutego 2009 r. Wówczas A. P. miał już zgromadzony swój majątek. W trakcie małżeństwa zakupiono jedynie agregat uprawowy o wartości 2.500 zł. W chwili śmierci spadkodawcy w gospodarstwie były dwie krowy, cielak i świnię, które pozostawiła dla siebie na własne potrzeby M. W..

W skład majątku spadkowego po A. P. wchodzi wymienione nieruchomości wraz z zabudowaniami na działce nr (...), maszyny i urządzenia rolnicze do produkcji rolnej.

Wartość nieruchomości wg stanu na dzień otwarcia spadku, a cen aktualnych wynosi 292.600 zł, a wartość maszyn rolniczych – 64.450 zł. Po odliczeniu połowy wartości agregatu uprawowego, wartość tych maszyn to 63.200 zł, zatem łączna wartość tego majątku to 355.800 zł.

A. P. miał w Banku Spółdzielczym w P. rachunek rolniczy, którego stan na dzień 26 września 2012 r. wynosił 49.077,29 zł. Ponadto posiadał w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa Biuro Powiatowe w P. płatność w łącznej wysokości 10.417,12 zł, która została wypłacona Z. P. (1).

Mając to na względzie, uznano powództwo za zasadne w znacznej części.

Powódki są spadkobiercami ustawowymi A. P.. Nie otrzymały one należnego im zachowku. Spadkodawca przed śmiercią sporządził testament, którym całość majątku przekazał pozwanemu.

Wartość majątku spadkowego wynosi 415.294,41 zł.

Podstawę obliczenia zachowku stanowi udział spadkowy, który dla każdej z powódek wynosi po 1/3 części. Z tego udziału ułamek 1/2 stanowi o wielkości zachowku przysługującego uprawnionym, który pomnożony przez wartość substratu zachowku, tj. czystą wartość spadku, daje po 69.215,73 zł ($415.294,41 \text{ zł} \times 1/3 : 2$).

O odsetkach orzeczono na podstawie art. 481 § 1 k.c., przy uwzględnieniu treści art. 995 § 1 k.c., uznając, że o wymagalności roszczenia decyduje data ustalenia wysokości należnego powódkom zachowku.

O kosztach procesu orzeczono na podstawie art. 100 zdanie pierwsze k.p.c., biorąc pod uwagę, że powódki wygrały sprawę w 93,53 %.

Nieuiszczone koszty sądowe (wynagrodzenie biegłego w kwocie 637,41 zł za opinię z 26 września 2018 r., zgodnie z prawomocnym postanowieniem z 7 grudnia 2018 r. i opłaty od pozwów) strony ponoszą stosownie do wyniku sprawy, zgodnie z art. 113 ust. 1 i 2 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zw. z art. 100 zdanie pierwsze k.p.c.

Apelacje od tego orzeczenia wywiódły obie strony.

Pozwany zaskarżył wyrok w punkcie I, zarzucając naruszenie art. 233 § 1 k.p.c. poprzez dowolną ocenę materiału dowodowego, brak wszechstronności i wyciągnięcie nielogicznych wniosków co do składników majątku spadkowego, co skutkowało błędem w ustaleniach, polegającym na przyjęciu, że w skład tego majątku wchodzi środki pieniężne w Banku Spółdzielczym w wysokości 49.077,29 zł i wierzytelność z tytułu dotacji unijnych w łącznej kwocie 10.417,12 zł, mimo że był to majątek wspólny spadkodawcy i M. W., zatem w skład spadku powinna wejść tylko połowa tych środków.

Wskazując na to, wniesiono o zmianę orzeczenia i zasądzenie od Z. P. (1) na rzecz D. S. i E. B. kwot po 64.257,86 zł z ustawowymi odsetkami od dnia prawomocności wyroku oraz zasądzenie od powódek na rzecz pozwanego kosztów procesu za obie instancje, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego wg norm przepisanych.

Powódki zaskarżyły wyrok w części dotyczącej zasądzonych odsetek za opóźnienie, zarzucając naruszenie art. 455 k.c. poprzez jego niezastosowanie, gdyż od roszczeń pieniężnych z tytułu zachowku odsetki powinny być liczone od daty wezwania dłużnika do zapłaty, tu: od daty odpowiedzi na pozew.

Wskazując na to, wniesiono o zmianę punktu I zaskarżonego wyroku poprzez ustalenie, że odsetki za opóźnienie liczone winny być od dnia 28 października 2014 r.

W odpowiedzi na apelację powódek pozwany wniósł o jej oddalenie i zasądzenie na jego rzecz kosztów postępowania.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja pozwanego jest częściowo zasadna.

Trafnie podniesiono, że do majątku wspólnego należą m.in. dochody z majątku osobistego każdego z małżonków (art. 31 § 2 pkt 2 k.r.o.).

Jak wynika z pisma Banku Spółdzielczego w P. z dnia 30 marca 2015 r. (k.72), A. P. miał tam rachunek rolniczy, którego stan na dzień 26 września 2012 r. wynosił 49.077,29 zł. Bezsporne w sprawie pozostaje natomiast, że gospodarstwo rolne spadkodawcy było prowadzone przez A. P. i jego żonę (por. zeznania M. W. – k.445v.), pozostających w związku małżeńskim od 21 lutego 2009 r. Rodzaj rachunku wskazuje, że gromadzone były na nim środki uzyskane w związku z użytkowaniem tego gospodarstwa.

Ponadto, skoro spadkodawca otrzymywał dopłaty unijne do swojego gospodarstwa, można z dużym prawdopodobieństwem przyjąć, że na swoim rachunku bankowym gromadził też należności z tego tytułu, a te, jako płatności obszarowe wskazane w ustawie z dnia 5 lutego 2015 r. o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 278 ze zm.), stanowią składnik majątku wspólnego, tu: dochód z majątku osobistego jednego z małżonków.

W każdym razie powódki nie wykazały, że środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym A. P. stanowiły jego majątek osobisty. Na rozprawie w dniu 13 sierpnia 2019 r. złożyły one, co prawda, wniosek o zwrócenie się do Banku Spółdzielczego w P. o udzielenie informacji, jaki był stan oszczędności spadkodawcy w dacie zawarcia przez niego związku małżeńskiego, ale gdy pozwany, na wypadek uwzględnienia tego wniosku, wniósł, by Sąd zażądał nadesłania całej historii tego rachunku celem ustalenia, czy były tam przekazywane dotacje unijne, powódki cofnęły wniosek dowodowy.

Przy ustaleniu substratu zachowku należy zatem uwzględnić jedynie połowę wartości środków zgromadzonych na rachunku bankowym spadkodawcy, tj. kwotę 24.538,64 zł, co daje łączną jego wartość – 390.755,76 zł (355.800 zł + 10.417,12 zł + 24.538,64 zł).

Nie zasługuje na uwzględnienie zarzut apelacji odnośnie do zaliczenia w skład majątku spadkowego wierzytelność z tytułu dotacji unijnych w łącznej kwocie 10.417,12 zł.

Do rozliczenia należy przyjąć całą tę kwotę, albowiem do majątku wspólnego nie należy samo prawo do dopłat bezpośrednich do gospodarstwa rolnego jednego z małżonków (w odróżnieniu od otrzymanej już płatności). Prawo to przynależy do tego majątku, do którego przynależy gospodarstwo rolne.

Skoro z pisma Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z 3 września 2019 r. wynika (k.455), że płatności bezpośrednie do gospodarstwa rolnego za 2012 r. otrzymał w dniu 10 lutego 2014 r. Z. P. (1), to oznacza, że w skład spadku po A. P. wchodziło jedynie prawo do tych dopłat, niestanowiące majątku wspólnego spadkodawcy i jego żony.

Wartość zachowku każdej z powódek wynosi zatem 65.125,96 zł ($390.755,76 \text{ zł} \times \frac{1}{3} \times \frac{1}{2}$), wobec czego oddaleniu podlegają powództwa o zapłatę kwot po 4.089,77 zł ($69.215,73 \text{ zł} - 65.125,96 \text{ zł}$) wraz z ustawowymi odsetkami za

opóźnienie od dnia 25 września 2019 r., co skutkowało zmianą zaskarżonego wyroku w punkcie I, zgodnie z art. 386 § 1 k.p.c.

Pomimo częściowego oddalenia powództw, nie podlega zmianie rozstrzygnięcie o kosztach procesu zawarte w punkcie II zaskarżonego wyroku.

D. S. poniosła bowiem koszty w łącznej kwocie 6.517 zł, w tym: 2.900 zł tytułem zaliczek na opinie biegłego, 3.600 zł tytułem wynagrodzenia adwokata i 17 zł opłaty od pełnomocnictwa, a E. B. – koszty w kwocie 5.617 zł (2.000 zł zaliczki na opinię, 3.600 zł wynagrodzenia adwokata i 17 zł opłaty skarbowej od pełnomocnictwa). Z kolei pozwany poniósł koszty w kwocie 4.357 zł, w tym: 17 zł opłaty skarbowej od pełnomocnictwa, 740 zł tytułem opłaty od zażalenia (k.234, 240) i 3.600 zł tytułem wynagrodzenia adwokata, według stawki z § 6 pkt 6) rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r., poz. 461 z późn. zm.) w zw. z § 21 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015 r., poz. 1800 z późn. zm.). Pełnomocnikowi pozwanego należne jest jedno wynagrodzenie od wartości przedmiotu sprawy stanowiącej sumę wartości żądań każdej z powódek, biorąc pod uwagę treść art. 105 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.

D. S. należałby się zatem z tego tytułu zwrot kwoty 5.474 zł, gdyż pozwany powinien ponieść w 88 %, tj. w takim zakresie, w jakim uwzględniono powództwo, koszty w łącznej kwocie 8.695,50 zł (6.517 zł + 1/2 x 4.357 zł), zgodnie z art. 100 zdanie pierwsze k.p.c., a E. B. – według tych samych zasad – zwrot kwoty 4.681 zł.

Konsekwencją częściowego oddalenia powództw jest natomiast zmiana zawartego w punktach: III, IV i V rozstrzygnięcia o kosztach sądowych, które łącznie wyniosły 8.037,41 zł, w tym: 637,40 zł tytułem wynagrodzenia biegłego i 7.400 zł tytułem nieuiszczonych opłat od pozwów (2 x 3.700 zł). Koszty te obciążają powódki w 12%, tj. do kwot po 482,24 zł (964,48 zł : 2), a pozwanego – w 88%, tj. do kwoty 7.072,92 zł, zgodnie z art. 113 ust. 1 i ust. 2 pkt 1) ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz.U. z 2019 r., poz. 785 z późn. zm.), w zw. z art. 100 zdanie pierwsze k.p.c.

W pozostałej części oddalono apelację pozwanego na podstawie art. 385 k.p.c.

Apelacja powódek jest w całości bezzasadna.

Dla oceny zgłoszonego zarzutu niewłaściwego określenia daty, od której należne są odsetki za opóźnienie niezbędne jest ustalenie daty wymagalności roszczenia o zachówek.

Orzecznictwo w tym zakresie nie jest jednolite, albowiem prezentowany jest zarówno pogląd, że roszczenie takie staje się wymagalne od daty wezwania zobowiązanego do zapłaty zachowku (por. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 września 1976 r., III CRN 128/76, LEX nr 2040, z dnia 16 czerwca 2000 r., IV CKN 58/00, LEX nr 490431, z dnia 10 października 2008 r., II CNP 35/08, LEX nr 560540 i z dnia 17 września 2010 r., II CSK 178/10, LEX nr 942800), jak i pogląd, że roszczenie o zachówek staje się wymagalne od daty wyrokowania w sprawie (por. uchwałę składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 1985 r., III CZP 75/84, LEX nr 3078, wyroki tego Sądu: z dnia 15 grudnia 1999 r., I CKN 248/98, LEX nr 898244, 10 lutego 2000 r., II CKN 725/98, LEX nr 40488, z dnia 25 maja 2005 r. I CK 765/04, LEX nr 180835 oraz wyroki Sądów Apelacyjnych: w W. z dnia 18 listopada 1997 r., I ACa 690/97, LEX nr 34066 i z dnia 9 września 2009 r., VI ACa 286/09, LEX nr 1120244, w P. z dnia 15 lutego 2012 r., I ACa 1121/11, LEX nr 1133334, we W. z dnia 2 marca 2012 r. I ACa 110/12, LEX nr 1129357), chociaż dominujący wydaje się być ten drugi pogląd, znajdujący oparcie w powołanej uchwale z 26 marca 1985 r., III CZP 75/84, która stanowi, że wartość spadku, dla potrzeb obliczenia zachowku, ustala się według cen z daty orzekania o roszczeniach z tytułu zachowku. Za takim stanowiskiem przemawia też treść art. 995 k.c., zgodnie z którym wartość przedmiotu darowizny doliczonej do spadku oblicza się według cen z chwili ustalenia zachowku.

Ostatecznie jednak określenie wymagalności roszczenia o zachowek pozostaje w zakresie uznania sądu, przy uwzględnieniu okoliczności konkretnej sprawy.

Za przyjęciem daty wyrokowania jako daty wymagalności roszczeń o zachowek w rozpoznawanej sprawie przemawiają takie okoliczności, jak: sporny od początku skład masy spadkowej, czego wyrazem jest też orzeczenie Sądu odwoławczego, konieczność ustalenia tytułu własności spadkowego gospodarstwa rolnego, co nastąpiło dopiero w odrębnym postępowaniu sądowym, a skutkowało zawieszeniem postępowania w sprawie i wreszcie konieczność ustalenia wartości masy spadkowej, w tym aktualizacji opinii biegłego, w związku z długotrwałością postępowania.

Mając to względzie oddalono apelację powódek na podstawie art. 385 k.p.c.

Apelacja pozwanego została uwzględniona w 82 %: $8.179,54 \text{ zł} (2 \times 4089,77 \text{ zł}) : 9.916 \text{ zł} (2 \times 4.958 \text{ zł}) \times 100 \%$, poniósł on natomiast koszty w łącznej kwocie 1.400 zł, tj. 500 zł tytułem opłaty od apelacji, należnej zgodnie z art. 13 pkt 5) ustawy z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych i 900 zł tytułem wynagrodzenia pełnomocnika, zgodnie z § 10 ust. 1 pkt 1) w zw. z § 2 pkt 4) cyt. rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie, natomiast każda z powódek poniosła koszty zastępstwa adwokackiego w kwocie po 450 zł, zgodnie z § 10 ust. 1 pkt 1) w zw. z § 2 pkt 3) powołanego rozporządzenia. Należna zatem pozwanemu od każdej z nich jest kwota 493 zł. Łącznie bowiem koszty poniesione przez strony wynoszą 2.300 zł (1.400 zł + 450 zł + 450 zł), a obciążają one powódki w 82 %, zgodnie z art. 100 zdanie pierwsze k.p.c., tj. do kwoty 1.886 zł. Skoro poniosły one koszty w kwocie 900 zł (2 x 450 zł), to do zapłaty pozostaje kwota 986 zł, którą powinny zapłacić po połowie, stosownie do treści art. 105 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.

Z kolei pozwanemu należy się zwrot kosztów w kwocie 2.700 zł – wynagrodzenie pełnomocnika z § 10 ust. 1 pkt 1) w zw. z § 2 pkt 6) powołanego rozporządzenia, wywołanych apelacją powódek, które powódki ponoszą po połowie (art. 105 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.).

Ostatecznie zatem zasądzono od D. S. i E. B. na rzecz Z. P. (1) kwoty po 1.843 zł (493 zł + 1.350 zł) tytułem kosztów postępowania apelacyjnego na podstawie powołanych przepisów w zw. z art. 108 § 1 zdanie pierwsze k.p.c.

SSO Beata Piwko SSO Cezary Klepacz SSO Sławomir Buras

(...)